

Уруглар библиотеказы

Талы районун төвү Бай-Хаак суур чыл санында-ла чараштыр туттунуп, хей-хей чаа бажындар нөмөжип турар. Оң-биле кады культура амдыралың туугулары база кевүдөн. Чокта чаа анаа уругларның библиотеказы амыттырган. Ол библиотека чүгө бир ай ичинде ачылды болган бичиш көчүрүчүлүнүн саны 183 кижил четкен.

Оларның аразында тыва өздөр, уруглар база хей. Библиотеканың ном фондузу 5000 ажыл турар. Оң барык-ла чартык көзө тыва дыма номнар болуп турар. Чурукта: чаа амыттырган библиотека.

Сөзү А. Расинтин, фото Е. Кабардинни.

Илерээн четпестерни чайладыр

Эрзин районунун баштаар чери үстүр болган аш-чөм барааннарынга ажылды чоннарың хүн-бүрү өзү турар херекселерин хандылар талазы-биле чамдык боттут хемчеглерин ап чорутканын районун өтчөт-сонгудалыг хураалыга изеткели өш Э. Монгуш болган санал бергендер демделгенер.

Райпо бараан саарылгазының чыл планын 101,5 хуу күрөткөн, эрткен чылдарга бодарга райпо баштаар чери районда салдыг четкини удурутур база аңаа практиктиг дузаны чедирер талазы-биле амдык хемчеглерин алган.

Боттарынның онаашкан ажыл херөнге чүткүдүг, муракчы ажылдан турар салдыг амдыкталарынның саны өзү турар. Чикээ, Мөренде магазин эргелекчи Санчаа, район төвүнде төп бараан магазинде өш Намсырава, Нармылда кедре магазин эргелекчи Седен кызымаккай күш-ажылы-биле чонуну хүртүткенини чедип алган болган бараан саарылгазының планын уругучу амыр күрөткөн турарлар.

Салдыгмыр Седен, Санчаа чүгө бараан саарылгазының планын күрөткөн каары-биле кызыгаарлатпай, ырак оларларда чурттал турар малчынарга барааннарың салдыгпал келгенер.

Райпоңуң даараныга болган илде кылдыр мастерскалларынга удурутала экижон. Даараныга чехине кылмып турар хеп айлааның шынары бедип, бот-үнеси чигенээ, херекселерден баш албан организация черлеринден келген чыгыштар саадатпай дүрген кылмып турар. Мында даарынчылар Долгар, Суван-оол, Металлы, Байырмаз боттарынның даараныкчы мергежилин хүн-бүрү бедип, бүдүрү турар продукцияларын шынары экижон. айнык планын амыр күрөткөн турарлар. Ол илдек илде кылдыр мастерскалда үр чылдар иштинде ачылдып келген өш Севектиң кызымаккай ак-сеткилдиг амдык районунуң амдык чоннары бедип-биле үнесеп турар.

Эрзин районунуң амдык улуз четпестерниң барын, бар аргаларын чедир амдыкташтыр турарын өтчөт-сонгудалыг хураалга санал берип чүве чугаалаан төлөлдөр чилин-биле шүтүмчүлөнер. Райпо бараан саарылгазының планын күрөткөсү-даа районда 8 магазинерниң чүгө 5-жи эрткен чылдың бараан саарылгазының планын күрөткөн болуп турар. Чикээ, «Кызыл сымдыс» колхозта магазин эргелекчи Шалтар, район төвүнде дежурный магазин эргелекчи Белоборова олар бараан саарылгазының планын ай, квартал санында күрөткөсү келгенер.

Райпоңуң чамдык магазинериниң бараан саарылгазының планын күрөткөсү турарынның кол чылдааның чүдөл дие, үк магазинериниң салдыгчыларынның хуучулар-биле четпес ачылдып, салдыг амдык чылдар-биле эки харызаашпай турарында. Магазинерни чөгүрү өй-шаанда ачылтпас, шак четпесде өрте хааштар чоруктарын үстүнде салдыгмыр болдуруп келген.

Райпо баштаар чери хей-ниитиниң ченемалге черлерин көшкөөк удурутуп, оларның амдыкты практиктиг дузаны чедирбей турар. Райпо төвү Эрзин суурда столоваяның амдык дыка басыраан. Бөлөкчө турар ченериниң шынары куду. Амдыклар шагы доостур четпесде кылдыгтан ченер төне боор, оң узамында майаа сөөлдүредир келгенерге чөм чедиппей турар.

Столовалда арыг-шевериниң байдалы куду деңгеле. Ченемалчыларның талазында амдык бар четпестерни чайладыр талазы-биле санал-оңалдарын илдерге талазы эргелекчи өш Деңгей-оол, новар Өшкү-Саар олар херексе албай турарлар.

Райпо баштаар чериниң, амдык оң салдыг кылдыгының (эргелекчи өш Ширин) талазында кедре магазинерниң багай удурутуп келгенини түшөөлде ырак черлерде малчынар ортузунда салдык дыка четпес организаастагынан. Хүн-бүрүңүң чугула херексе барааннарың болур өт, керосин, дагдан шай дөөн мышка барааннар малчынарга түрөткөнүкчүниң, мында-хааа чедип турар. Чикээ, районда колхозторунуң малчыны хей кешин Тере-Хал, Божалыг чед черлерде кыштадал турар. Ол черлерде малчынарга барааннарың түрөткөл чок чедиреп салдылар талазы-биле хемчеглерин райпо баштаар чери четес ап келген. Оң узамында мыда малчынар бараан салды амыр дөш район төвүнүче ийлеп азы колхозтар төптөрүнө чорур ужурга таарыжып турар.

Райпоңуң амдык-агылының кол адыры мал ажылы. Илдеганаш, колхозчу малчынарның ортузунда чорумал салдыгы үстөрүмг организаастары райпо баштаар черинден болган оң чер-черде четкелеринде иреттинген турар. Бо сорулданы боттадылар төлөдө, чорумал салдыглары организаастап кабартыры эргекч чугула деп чүвени хуучулар төлөлдөкчелери иреттөөр.

Райпо баштаар чери, оң салдыг кылдып кедре магазинерге барааннарың хуваап чорударга херекселеринде негелдөөн өөренип көрбөй келген. Көдө черлерге саарылгазы чамдык барааннарың мылар чорударга, үк барааннар ийи, үш харын оң-даа хей чылдарда саарылга чок чыдып турар.

Райпо баштаар чериниң амдык-чорудуузында кол четпестерниң бирөөн чүдөдө салдыг амдыктың кижилерини шы шилеп, оларны амдык таарыштыр тургузар, илдектер, оларга дузалар талазы-биле хемчеглерин ам-даа багай чорудуп турарында. Өтчөтүг үениң дүргүзүндө 48 кижини ажылдан халап үндүргөн. Чыл дүргүзүндө Бай-Дог магазинер — 4, Мөренге — 3, «Кызыл сымдыс» колхозка 4 салдыгмыр халап-кылаан.

Өрө самчыгалдарын узуткан, ону ба-дурба талазы-биле хемчеглерин райпо баштаар чери четпес чорудуп келген. Райпоңуң системасында өрө-самчыгалдар 45 муң рубль түңүг болуп турар. Мурнунда салдыгпал турган, иштинде социалистиг өчүрүп самчыгдан Исеев, Сүге-Маалыр, Евровизия мышка самчыгаларын казанакка аңгылап сугтар, даартып хуңге өскө-даа чүдөдөрдө белетээр болгай. Кижин база бир аял шайы артапкан, зар-саар амдыкларын кыл берди. Оң соонда чугаалаажыга база катан өгөлөөн.

— Бо-даа берге чыл болган түр. Бо Оңуңга өшү байтыгай хой бедип төвөс чер болгай. Адымы мөстөр, үстү мөстөр, эрткен дагалар, иштин дагалар магалды оларын черлер болгай. Кижин шоолуг-ла хар чытып чер, а бо чылын кедер, төвө өткөп чер, мөстөр чылын чарбылды харлыг-дыр. Оң аңгыда колхозтун белеткөөн ситени бүгү малды амзыраарга чөтөйлөп турар. Сигега база чөтөйлөп, чер олары база кылдып кээр орта бергедеп тур. Илде-даа кым ам дөзүңү чүткөп көргөн, колхозунда-ла бир ай хире берге үр арткан. Ону эрттин алза-ла ажырбас.

— Силерниң өшкүлөрүңерниң күшчаны каягыңгы? — Мен дугайы ажырбас мен. Улуз өшкүлөрүңерниң дегенел ам-даа шыраар, өскө черлерде малдар арып басырап турар-дыр. Чер ажырап организаастап турар өвөсө ол. Чамдык өшкүлөр төрүттүгү сүт чок боор чүвө-дир, бис аялларын дагдан-биле өмискилетп тур бис... Колхозчу малчының чугаалын дымнаш, мыла үр олурувус. Адактың сөөлдү мен каларчыдан мыңчы деп айтырдым.

— Силер ам алды чыл иштинде өшкү бадырып келген-дир силер, илде-даа өшкүлөрүңерниң кол-ла чүвө чүү болур чүвөл бо, кырган? — Өшкү мал хойга бодарга мыңгыла улуг ажаалта-тежөөлге негевес боор чүвө-дир. Илде-даа ону ажаал каларында бир онзагай чүү бар. Өшкү кашпагай, мыңганаш бажының үү-биле узулал чоруп каар. Өшкүлү каларың бажын дозуп каап чорбас болза, өт баштал манашыаш кылмын арыштар. Мону каларыңда кол-ла чүвө, дыка мынаштырбай дозуп каларың болур. Илде-даа каларыңа оларнын өзү база-ла дөк таптай бастымыс, өшкүлөр база-ла дүргөн арып басырапас.

— Колхозчу малчының амдык-херө болган тура-соруу мылгы болду. А. КУУЛАР. Баа-Хем.

ажылдарган оларның райпога чедирең көргөргөн дөдөр андыр талазы-биле районунуң прокуратура болган суд органыңа шилтирлел хемчеглерин албаан.

Өтчөт-сонгудалыг хураалга санал берген төлөлдөр райпо баштаар чериниң амдыкты оң дүргөдө өш Монгуштуң практиктиг амдык-чорудуузында... үстү четпестерни чидиг шүтүмчүлөдө таарыштырганнар.

Өтчөт-сонгудалыг хураал районунуң амдыкты моон сонугар экижидеринче угланган иштинини хулап алган.

Райпо баштаар чериниң даараныга Э. Монгушту соңтаан.

К. САЛЫЫ, «Шынык» корреспондентини.

Тес-Хем районунуң хуучулар хураалыга келген төлөлдөр өтчөтүг үениң дүргүзүндө районунуң херекселер ишталелениң амдык-чорудуузында чамдык чедип-кештерин демделешпашан, оң ачылдып бар четпестерни илдерткөөнөр.

Райпоңуң бүдүрүгө черлериниң амдыкты баштаар чериниң (даргаам өш Ликтан) талазында төдөргай удуртпай келген. Иштини кураамдарын дозугу-биле амдыкташтыр база күш-ажылың салгыла-чүрүкү сагылаштыр турарында даргаам, чазамыр болган хаб бажынар черлер, дүс тымыжы, даарыңыр мастерскаа эрткен чылдың бүдүрүгө онзадалын ыракты чедир күрөткөн болган илде-биле 75,5 муң рубль каражаты ачылдып турарлар.

Райпо баштаар чериниң кадрлар-биле четпес ачылдып, салдыг шүтүмүгө тынатымышан кижилерни хулап ап, област төвүнде салды-коопераци шкөөлөчкө кандыг-даа доктаамал амдык чок, харын-даа колхозтардан ирбип үнгүзөөн кижилерни чорудуп турганын хураалды каржыкчилер шүтүмчүлөөнөр.

Боттарынның тамыш-көрүштериниң бараанын бүдүгү салдылар, салдыг амдыкларын амыр-хөргөргөн четче чандырып бербес чоруктуг төп бараан магазинерни эргелекчи Кошкачевич болган аш-чөм магазинериниң салдыгмыр Чамыяланың талазында кам уда болуп турганын өш Дажы-Сан хураалга чугаалаан.

Хуучу кежигүлөрүңерниң ортузунда кооператив-саамалыг амдыкты көшкөөк чорудуп, колхозтарын ыракты фермаларыңа чугула херекселдер барааннарың чедирбей турганы болган хей-ниитиниң өчү-хөргөргөн самчыгал турарлар-биле райпо баштаар чериниң шыңгыг демселдир чорутпай келгенин хураалга санал бергендер чидип-биле шүтүмчүлөөнөр.

Хуучулар төлөлдөрүңерниң өтчөт-сонгудалыг хураалы райпо баштаар чериниң даараныга өш Ликтанын соңтаан. В. САРБАА.

Дуржулгалыг ыяш өстүрүкчүзү

Матрёна Фатеева Атаманова Тандының мыш амдык-агылы чериниң Балгазында мыш уресини өстүрү үчөгүстөгүң муракчы амдыкчыны. Ол 1949 чылдан боор кады, ишви болган өскө-даа үнесиг мыштарын уресини чыш, өстүрүп келген. Эртке чылын өш Атаманова Тандының мыш амдык-агылы амдыкчыларынның мурунунда БИД-ге берип, мыш өстүрүрүн могай чыгарып аргамы-биле таныжып чорал.

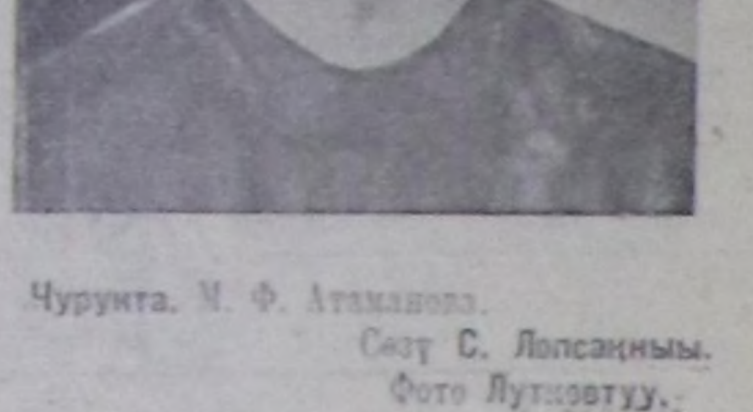
— Хады, ишви мыштарын чочагайларынды, пенчүгү тоорунды белетөөн уресинерни андазын бизниң орутуга чажын тарырага баштайгы чылдарда оларның үнери 10-на хуу хире турган, оң сөөлдүңг чылдарга тараан мышынчын үнүжү чоруту бедөөн, 1956 чылда 97,5 хуузу үгөөн. Мыш тарылгазы амдыкчыла -Балгазында чорутуп турар бис. Бистин илде-биле амдыкчынык (мыш уресин өстүрү чер) өстүргөн шеттерин могай чыгарып аргамы-биле таныжып чорал.

— Хады, ишви мыштарын чочагайларынды, пенчүгү тоорунды белетөөн уресинерни андазын бизниң орутуга чажын тарырага баштайгы чылдарда оларның үнери 10-на хуу хире турган, оң сөөлдүңг чылдарга тараан мышынчын үнүжү чоруту бедөөн, 1956 чылда 97,5 хуузу үгөөн. Мыш тарылгазы амдыкчыла -Балгазында чорутуп турар бис. Бистин илде-биле амдыкчынык (мыш уресин өстүрү чер) өстүргөн шеттерин могай чыгарып аргамы-биле таныжып чорал.

— Хады, ишви мыштарын чочагайларынды, пенчүгү тоорунды белетөөн уресинерни андазын бизниң орутуга чажын тарырага баштайгы чылдарда оларның үнери 10-на хуу хире турган, оң сөөлдүңг чылдарга тараан мышынчын үнүжү чоруту бедөөн, 1956 чылда 97,5 хуузу үгөөн. Мыш тарылгазы амдыкчыла -Балгазында чорутуп турар бис. Бистин илде-биле амдыкчынык (мыш уресин өстүрү чер) өстүргөн шеттерин могай чыгарып аргамы-биле таныжып чорал.

Тандының мыш амдык-агылы чери чөөкү чылдар иштинде Кызыл биле Бай-Хааа аразында Шоо хуузуңда хады мыш тарылгазы чорударыңа белеткөөн турар.

Дуржулгалыг ыяш өстүрүкчүзү Матрёна Атаманова 1957 чылда 180 кг мыш уресин белеткөөр планын турган, 220 килограммын белеткөн алган. Бо чылын тарыыр бүгү мыштарын үнүжү 90 хуу чедир бедилерин өскө элтеер-баа бир дөмөй ол болупта хулазтөөн.

Чурукта: М. Ф. Атаманова. Сөзү С. Лопсаныммы. Фото Лундреттуу.

Налыкчулардың БИСКЕ БИЖЭЭНИ

Тому районунуң район төвүнүң албан организация черлериниң коллективтеринден тургускан бригада Сыстыг-Хемде ыяш амдык-агылы черинге 10 хонук шөфтээш эки шынарлыг тулуг материалы—342 кубометр хаданы незил бергенер.

М. ТУГАНЧИ.

Чен-Хемчин районунуң «Коммунистиче орук» колхозунуң № 2 хөвү бригадазының кежигүннери 10 кижини 500 кубометр ыяш изгар планын 600 мылдьыр кууветкен. Мартазын 36 кубометриниң орунун-

га 54-тү хал билеткээ. Ол ыяшаш Дүктүг-оол, Дандар-оол, Картыг-оол олар эки амылдааннар. Х. УНДУН.

Бай-Тайга районунуң «Мурнакчы» колхозунуң хойжузу Делбин эрткен чылын 3,5 тонна тарааны, 4060 рубльды алган. «Родина» деп радиоприемник болгаш даараныр база сүт машиналарын болгаш өскө-даа эдилел чүүлдерини салдып алган. Делбин ам төрөөн 120 хойнук 130 хураганын менди доруутуруп турар. Д. ДАСТАК.

Бэрыин-Хемчик районунуң «Большевик» колхозунуң хойжузу эш С. Арапчаа бо чылын 100 баш төрүүр хойдан-на 103 хураган амыр сорулга салган. Оң хонундан ам 135 хой хураганнаан, 137 баш хураганнары эки өстүрүп турар. С. ЛАСЮРН.

Ук районунуң Жданов аттыг кедре амдык-агылы артелинде 975 баш хойлар хураганнаан. Хойжу Т. Сокоал 232, К. Будажи 256, К. Мөнге 211 хураганнары менди камгалап алганнар. Б. БААЗАН.

Чээ-Хал районунуң Ленин аттыг колхозунуң бир кодан өшкүлдерини кадарчы И. Доржу үш чыл иштинде оларын кадарып турар. Эш И. Доржу болууну хайгааралында өшкүлдерин төртүткөн 188 аялларын четче доруутуруп турар. Д. ДОРЖУ.

Чээ-Хал районунуң Ленин аттыг колхозунуң бир кодан өшкүлдерини кадарчы И. Доржу үш чыл иштинде оларын кадарып турар. Эш И. Доржу болууну хайгааралында өшкүлдерин төртүткөн 188 аялларын четче доруутуруп турар. Д. ДОРЖУ.

Малчынарда

Улуг-Хем районунуң «Улуг Хаа» кедре амдык-агылы артелинде малы илде-не түдүктөн оодол турар. 1160 баш хойлар хураганнаан, 91 баш инектер бызаалаан. Инек кадарчымы В. Ендан, хойжулар К. Маны-Хаа, М. Донгар-оол, О. Сувтержик олар малдык чаш төлү чидирип чокка камгалап алганнар.

Ук районунуң Жданов аттыг кедре амдык-агылы артелинде 975 баш хойлар хураганнаан. Хойжу Т. Сокоал 232, К. Будажи 256, К. Мөнге 211 хураганнары менди камгалап алганнар. Б. БААЗАН.

Чээ-Хал районунуң Ленин аттыг колхозунуң бир кодан өшкүлдерини кадарчы И. Доржу үш чыл иштинде оларын кадарып турар. Эш И. Доржу болууну хайгааралында өшкүлдерин төртүткөн 188 аялларын четче доруутуруп турар. Д. ДОРЖУ.

КОЛХОЗЧУ МАЛЧЫН

(Чеченчиткен чугаа)

Хемия бетин чарында халарың кыдыр ийден, бир көздөн а-айырап өшкүлөр өдөкчө дүргөн чандарын бодан, аям-бүрү үнүгү кылдыр өтпешпаан, шуужуп бадиттылар. Оларнын соондан даангыштыг калдарын бала-ла чоруту. Мында мөстөрүңгү бадыр-бертин кыдыр дээр! Алаанда хем-де турган кижиле оларже шуут-ла дээр шыар кайган көр. Төвө элгиз дег ол кадыр ийлерге чүгө кашпагай өшкүлөр болган оларны кадарып чорайн кадарчы илдекчийн чоруп болур ишвиш кылдыр сагыштырар болду. Өшкүлөр хем иштинде киргеш, мында каалама оруу-биле өрү улгай шуужулулар. Оларнын бажыңга чорайн, кыдыры ийи быктангыч төдө берген, калчан ак өшкү, доктап турупкан, хүмөли отбазаныңа ам-даа арап доомайыңган азынмы, оруу хажымында кашпаңаже көрө берди. Калдарың чорайн даангыштыг калдарчы демги өшкүлөрүңгө көргөш, шугуудал-ла үндү: — Хайт, «Балчымай» М-ы-ы! Ам база өшкү баштарың ол бе? Хүмөли чөөн өрү үңкү бедир! Хайт! — Калдарың «Балчымай» бичил уруглар медилит кончаат, даангышчы-биле алган педилдер кыдырады. «Балчымай» эскиңи сөзүн илдеган дег, хая көрүңгөш, бажын чоруту. Өшкүлөр хай дээр дөш алаан калдарчы соондан мөң чедип келгенмиң-даа өскөрдөй. Соондан чышпыр чедип келгеш: — Мал стрдунгү-ле болзун! Эки бер-бер!— дидим.

Кижим сөрт кыны бергеш, хая көрүңгү! — На даалым, эки-я, дунмакым!— деп кадым.—Бо өшкүлөр сывыртаар дөш мындыг өшкү-дир ийи. — Мал-стүгү менди-ле-дир бе, кыргай!

— Менди-ле тур ийи, дунмакым. Өшкүлөр кобыл чаныңга келгеш, мурун былаажың, маңжаштылар. Калдарчы болууну шугууданың ам экөө доо-кан дег, хилирениң: — Дем-не чүзүн кыдым чоразанарың болар. Ол болбаймык...

Шала анык өшкүлөр: дузатар, бүс-күдүлтер дус чылгавар черде баардылар, анайыг, улуз өшкүлөр өтпешпаан, кааламже, чаш анайлар чингейип турган черге чорутулар: кобыла өшкү ийи керекке чарык берди. Калдарыңың улуг сөзү мым куурунун чайбышаан, азын үгүтүп маңап келгеш, өскө кижиле барын билип кааш, чыт хал өскө берди.

— Хей! Сокоал!— деп, ашаа мыын жомандылаан, мени бажыңгыч чаалам. Калдарыңың бажымы мыңгы-ла улуг өвөс, динда-лаа иштин шөвөгүни кончуп кылдыр чымып салып кааш, чүвө-ле бүрүзүңүң эңге-сөксөлиң аажок. Оң кадым бүгү-ле чүвени белеткөөр кааны алган. Дөкүр сугуду пар дит дымзырады хып чыдыр.

— Сугу чанында хөпөктө шай илгт боор, дүгдө тавакта дагган бар, ону эл ал. Хүмөлир ашаан кижиле чөмөн, мен анайлар экирейиң — дөш, оң кадым Алай дашкаар үнүп кагты. Илде-даа Сергей Базыракаевич Балцаң чүгө чангыс аяк шай-биле азын шыгыдыпаш: — Силер шайлап олурулар дунмакым. Мен даштын кижиге дузалашпас болзум-лаа хоржук — дөш, база-ла дашкаар үнүштү.

Ирей, кадай ийледе кара дүгдө кияр-де өшкүлөрүн ажаап келдилер. Оң сооп-да, илгт шайны шедиргелит кылдыр аартамышпаан, калдарчы болуунуң малчын амдык-хөрөгүн дугайын чугаалап өгөлөдү.

Сергей Базыракаевич Балцаң болууну чарык чүс чыл амыр үдө амдык-агылың иштинде дыка хей кадыр-бергелерге таарышп чорайн. Хаваанда кырайтпай бирден бырышкыктардан-даа, бажыңны аларыңгай берилгөөн дүктөрүңден-даа оң эрткен оруунуң истерин көрүп олуруң. Чыкпалсымаар сынын, чымык шырайгың ол ашактың алыс төртүтүңгөн чери— Чээ-Хал. Ол шаанда адым-турегай чурттал чорайн. Оң алды чыл мурунунда бөже көжүп келген. Ам Баа-Хем районунуң «Совет Тыва» колхозтун кежигүнү.

— Шаанда бистин туугус кончуп амы чорайн — деп, ол болууну эрткен үеңиң дугайын чугаалады. — Черде мычаш, бастер дег кижилерниң, күш-ажылың

кижилерниң амдыралы ол шагта база-ла мылгы чораян. Оорга-хойнун бүш-күйтүр ачылдып, өрү хүн көрбөй, балдарга даралдып чорайн мыдыг чүвө-ле болгай. Ийчан адым кыялың улуг-хуузу кадымда, түргөдө...

Эрткен үениң дугайында мынын чүдөлдөр кадарчының бо өстөрүңден бөшин көчүп турар. Сергей Базыракаевич сывыртаар чанчымында көзөшениң солуң азымыңга салгаш, ораап алган, бурулдары соруп, бир-ле чүвени боданган дег, кезек казы мыт чок олуру. Оң база катан чугаалап өгөлөдү: — 1947 чылда колхозка киргеш, өң бөз-ле бөзүлүг амдыралга чурттал келдим. Мен-даа, мен мышка өскө-даа араатар аас-кежини Совет эрге-чагырганын үеңдең, колхозчу тургуудан тышканын бо-дур. Мен ам колхоз малы маңаңдан бөз алды чыл бооп тур мен. Хейңүң малы чыл бүртүгө мениң чагаай кадарчы, ажаап келдим.

Сергей Базыракаевич болуунуң малчын амдык-хөрөгүң бис эвөс чедипкиңерни чедип алган. Ол дугайын оң сөөлү үш чылдарда түнөөлери төдөргай көргүңү турар. Ол 1956 чылда 341 өшкүдөн 341 анайын ал, бүрүң азырап өстүргөн. 1957 чылда 288 төрүүр өшкүдөн 310 анайын алган, азырап өстүргөн. Ам бо чымын 150 өшкү төрөөн болган анайлары мениң өзүң турар. Колхозчу малчының өг-бүдөлүңүң амдык-оруглазы база-ла чыл бүртүгө өзүң турар. Ирей, кадай ийледе эрткен чымын 1000 хүн-хүнүн ачылдыш, бир тонна амы тарааны болган беш муң чыгам акшаны алганнар.

Эрткен чымын Бүгү-августунда көзө амдык-агылы дөптөгөңгөн баар колхозчуларын аразыңга Сергей Базыракаевичниң ады база адыттыңан. Илде-даа аараан ужурунда ол барып шыдаван.

Сергей Базыракаевич чүгө чангыс хүнүң дугайын эвөс, а колхозтун мал амдыкың келрү үдө колхозчын, оң прдуктуулугуң бедилериниң дугайын бис бөдөл олурур. — Өшкү амдык амдыкмыла бисте чүдө орулгалыг болуп турар— деп, ол узам-

чылап чугаалаан. — Хойга бодарга, өшкүңү колхозунда-ла эгтө херекелер-биле өстүрүп турар. Илде-даа бистай болдулар аргаларыңың чүгө оң-биле кызыгаар

БИСТИК КАЛЕНДАРЬ ВЪС

Демьян Бедный

(Төрүттүнгөн хүнүндөн бээр 75 чыл болганынга)

Шылгарышай совет шүтүкчү — басмалар бижкичи Демьян Бедныйн (Ефим Алексеевич Придворовту) чогаал ажы-лы кезеде бөгүнтүн дугайында чүтүкчү, маадырлар сөстөр болуп чораан. Чалгы үезинде-не Бедный бодунуң хуу-салымын партияның болышкыч партиягазы-биле хол-баштырган. Шүтүкчүнүң басмалары болгаш фельетоннары баштай болышкыч «Звезда» солунуң арманынагы кестүп келтирилген болгаш оларын оң соода «Правдага» үргүлүчү парлан турган. Демьян Бедныйн басмаларын ол үезде «баскыч снариатары» деп адап турган.

Большевиктериниң төп солунуна киржиш ажилал турганы Бедныйн чогаал ажылына шийирттирди ужуу-дузалыгы болган. Ажылынын анынчагы херээ дээр демиселдин угаан-бодалы-биле, партияны болгаш политика талазы-биле чидик болурунуң угаан-бодалы-биле оң шүтүк чогаалы кезеде сиңиккен чораан.

Октябрьнун социалист Улуг революциянык болгаш ылангыча хамааты дайыннык чылдарында Демьян Бедныйн чогаал ажылы чечетелишиңге четкен, ол үезде ол болза, фронтларга чоруп турган, шүтүкчү-агитатор болуп бижип турган. «Чер, эрте-шөлээ, ажычынның салымның дугайында», «Жол кудумчу», «Удгелер» («Төрөн авам мени канчалар идеп турганым») болгаш бугу уузусу алдаржаан еске-даа өң дээр чогаалдарын Бедный иччаарда чогаатыпкан.

Аңгы дайыннарыга уду демиселге дайынчы политикагы тема-ларын илередирине бүгү-ле жазы-ларын—баскыны, ырыны, памфлет-ти, эпиграмманы, ылаптага шүтүк-

тери болгаш ескелерин-даа Бед-ный ажылап турган. Шүтүкчү болза чогаал талазы-биле аны-бү-рү буруу үездик агымнага удуу, уузучу, партияны уран-чүтү дээр доктаамал демисежин чораан («Чогаалчы ажыл дугайында», «Айлаң күшкөш дугайында», «Таң-ы-ы-ы!»).

Бистиң улуустуң мурунуга туруп турган сорулдарың ыраакчымы

болуп ол демисежин чораан. Улуге ажы-агымны катап тургузары дээр, социализмни тургузары дээр, капитализмни артымышынаары-дан массаларнык медресин арты-лаары дээр демисе—бө бөгүтүк болуңуң чогаал ажылыга Бедный көртүтүп турган.

Ала-чүрттүн Улуг дайынын-к чылдарында оң бижөөн шүтүкчү-тери ханы хайнымыкын болгаш патриотизм сиңиккен. Чоппун тилеэринге бүзүрө-биле болгаш сергек сеткидин угаан-бодалы-биле сиңиккен хереденчек кийги-лар «Правданың» арманынагы ба-за катап парлаттынмы үргүлөөн (чижээ, «Болум чоңумга бүзүрөө мен», «Чайгылыш чок бүзүрөл», «Өжөөн негөөшкү»).

Демьян Бедныйн чогаал ажы-лы дээрсе—бистиң курунестиниң 30 чылдарын дургутуңда төңү-зүнүң көртүтү, социализм тур-гүтүшкүнуң фронтунуңа демиселди болгаш тилеэлериниң көр-гүтү боуп. Демьян Бедный 1945 чылда мөчөөн.

Моон аданда оң чамык шүтүк-терин парлаан. Чижээ, «Өдүм бил-бес туугусу дээр» деп шүтүк «Правда» солунуң үнүп эгелээнин холбаштыр бижөөн. «Согур кижиде» серемчиледи көртүскөн—со-гур-даа болза дайынны көөр, бил-лр херек. «Харымда» коруткун (илги) дугайын чугаалап турар.

Оз шүтүктерин тыва дымче С. Сүрүн-оол очуздурган.

ӨЛҮМ БИЛБЕС ТУГУВУС ДЭЭШ

(Бо шүтүк 1912 чылда «Правда» солунуң бирги дугаарының бирги арнына парлаттынган)

Качында-даа өрпүн ашкан. Хан-даа, дер-даа холуң авкан. Өлү көрөм, күжүвүс-ле бээр туржу, өспүшман түр! Чога-турег дүше кирип.

Чолдуң хүрөш—халаалап кээп, Тилеэр бис деп мыангыштың Далим өрлөр хайлымгы тур. Хайлыг өжөөн кымыткай-ла,

Баржы дайын кыжантай-ла, Өңдүтөр бис, «Правда» дээр, Өлүм билбес тугувус дээр, Өңүгөөгө туржур-даа бис!

СОГУР КИЖИ

Дойлап көлөп турган түнде Донгун, оңаң бир-ле оозаң Мөөң чоңу көгөлдөр дээр, өжөгөрөөн Бөрү олгун согур кижээ түтүс алапаш:

«Чүү деп аң-тыр, танып көр?» дээр. «Чүү деп чүү дээр, ам-даа чаш-тыр... Таныр угаж! Мөңү чөре койларже-ле ыдып болбос! Чүгө ону сөглөп каайн» деп харылап-тыр.

ХАРЫЫ

...Эйрлер биле койгуннар Эптеш чөккө күтүп түнөң. Шылда-күжү удуз куштар Сымдыраштын түрү берген, Көргүп-хойган койгунчулар Кордак өрөп, дузага деп,

Дилгилерден Дилей берген.

«Силерге бис дузаап бе?». Чыткын аде. Силерни бис кымыр дээрби билеп тур бис, Силерже-даа халдааннары көрүп тур бис, Оон башка, чаштып чытпайн, силер-биле Оларга уду демни кадып, дайын кылып.

Амырап-ла баар бис» деп, Амыгтылар харылап-тыр.

8-тен 110 хаван оолдарын алган

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орув» колхозунуң хаван ажаакчызы эш Көк-Хуна бо чалын төрүп хаваннардан хөй төлдү алыр дээр кончук кымыраакчы ажылап турар. Хөй болгаш кадык шыра-рак хаван оолдарын алырда хамыктың мурунда хаваннарын ажаада, чемис-гилгеини өжөждөри чүгүлө деп чүвени

билгеш, Көк-Хуна ол айтырыкже улуз киз-чегейни салган. Дээрбеге чуурган арбай, суза-биле бол-гаш таргаа артымышкынаары-биле хаван-нарын таарыштыр чегерип турар. Эш Көк-Хуна өртүн чымын 7 хавандан чүгө 48 хаван оолдарын алган болза ам ажаа-кчы чегерилгени өжөжтөөнүнүн түндө-

лине 8 хавандан 110 оолдарын алган. Ол болза ортума-биле бир хавандан-на 13—14 оолдарын алганы болур. Улу-даа, чаш-даа хаваннарын амыдыраанын айты-буру чөм чүтүдери херек болурун барымдаалап, өртөгөн сөөктү, хөмүрү болгаш еске-даа чүтүдери берип турар. В. САНЧИ.

Аңгы чурумуң шынгы сагыр

Апрельдин 5-те аңчыларнык болгаш балыкчыларнык эки-тура нитилелдин дөрткү область конференциясы болуп өрткөн.

Конференцияга отчет илетседи аңчы-ларнык болгаш балыкчыларнык эки-тура нитилелдин даргазы эш К. Огнев кыл-ган. Сөөктү ийи чылдарнык дургутуңда нитилелдин ажылынык өжөжөөн илет-келчи демделген. Оң кезигүнериниң саны 600 кижи турганымдан 1500 кижи чедир өскөн. Эки-тура нитилели Чагы-тай көлгө бодунуң балык ажы-агымны организастаан болгаш хеме станцияны тургузган. Балык ажы-агымны суу-рунга үндөзилөөш, мында кара-илги фер-мазын база тургускан. 6 районнарга аңчыларнык болгаш балыкчыларнык кулу-ку коллективтерин организастаан. Об-ластың девиссөөринге аңчыларны дүрү-нерип болгаш хуусааларын хажыр чор-руктарың саны өжөжөөн.

Иччала-даа чамдык чедимшиңнер-биле холбаштыр эки-тура нитилелдин ажылында улуз четпестер барын кон-ференциянык төлөөлери санал-оныңга илереткенер. Аңнаарын хоруп каан чер-лерин чамдык аңчылар биле тура ажы-лап турганын фактылар бар. Чижээ, Кы-зылдың аңчылары машиналыг чоруп, азият машина-биле сымырын турган, боолза чоруп өжөөн эсе болуп тургу-лаан. А эки-тура нитилели ыңдыг чор-руктарга уду хемчег албаан.

Эки-тура нитилелдин даргазы эш Огнев аңчылар дүрүнерин сагынас кижилер-биле киш өдүрүнерин көрөөлери чарып, сымн аларындык чөпшөөрлери оларга берип турган. Оон аңыла чамдык районнарга аңчыларнык болгаш балык-чыларнык эки-тура нитилелдери (Каз-Хемтин, Бини-Хемтин, Чөөн-Хемчинга) кара-дурамында киш өдүрүн кижилер-нин кичтерин сядип саарарыңга дуза-ажып турганаар.

Аңнаарын дүрүнерин болгаш хуу-сазын барымдаалап, кайы-хамаан чөк аң өдүрү өжөжөөр-биле шынгы демиселди чорутпайн турарын төлөөлөр айты-канын. Чижээ, Каз-Хем районда Сантес, Балагуров, Жуланов, Мога олар тууду инженер Пестовтуң удурутугузын-биле 2 сымны, 2 бурун, 1 черлик хаванын, 1 кишти хуусаа барымдаалап өдүргөн-ер. Улуз-Хемде Хворов, Туревич, Гауш-ко суугар «УТБА 25 чымы» совхозтун директору Панков-биле кады бир бурун автомашина-биле бастырды каанын.

Чагытайз нитилелге быжылгаан балык ажы-агымны амга чедир-ле чо-гузур чүрүп тургустунаан. Хеме стан-циянык хемелери чедимше. Белген балыкчылар чурттаарыңа чүгө чангыс быжычгыларны туткан. Аңаа келген кижилер хостуг үезин културлуг дашта-ныр арга чөк болуп турар.

Конференциянык төлөөлери облус-комунуң чамында күрүндүр-инспекция-зын адренгине баа-ла дым хөй шү-гүмчүлүдиг саналдарын бергенер. Күр-андык инспекцияны (инспектор эш Табга) аңчыларнык болгаш балыкчылар-нык эки-тура нитилелдин ажылын контролдапайн, аңаа тодаргай дуза көр-гүспей турар.

Конференциядан эки-тура нитилели-нин чөвүлгөин 21 кижи составтыг кыл-ды соңгаш.

Нитилелдин чээ сонгуктан чөвүлгө-нин бирги хурамындан 7 кижи составтыг президиум соңгаш. Нитилелдин дар-газынга эш Прокофьев сонгуктаан.

Н. АРАКЧАА.

ЧАС

Фотохуд. С. Феостистовуу.

РАЙОННУҢ БАШКЫЛАР ХУНУ

Каз-Хем районнуң башкылары чоокта чаа башкылар хуну болгаш бөт-тымын-гыр уран-чүдүдүк көрдөгөин өрттирген-ер. Аңаа башкылар бүгү школалардан келгенер.

Баштайгы хүн байырладык байдалга районо өргөлөгөн эш Попков башкылар Ксения Никифорова Иванова биле Ира-да Семеновна Маслова оларга шаңдынаан «РСФСР-нин улус өөредилгениң шыга-рангайы» деп демдекти тымысан. Ива-нова биле Маслова олар кайымы-даа 25 чыл ажык үезин иштинде анык салгы-чаларны коммунист кижиңизилегениң хөрөөнө мөга чөк ажыдап келгенер.

Башкылар хунунга келгенерге СЭКП обкомунуң лектору эш Куренев «Демдегид байдалың дугайында» лекцияны ном-чаан. Башкылар лекцияны улуз кичөө-лөй-биле сонугурап диннаан болгаш со-нуугураан чүдүдериң айтырганар.

Сарыг-Сеп ортума школазын, Мед-ведевканың болгаш Суг-Бажынның 7 чыл школазын башкылар коллективтери-нин бөт-тымынгыр уран-чүдүдериң кон-церттери болган. Аңаа концерти шы-нарары, бедик денелге көртүскөн. Сарыг-Сеп ортума школазын концертти со-луду болган. «Чечетел, Сибирь» деп мрын хөйдөп күүсеткени, Т. М. Гудкованың чангыс күүсеткени күртөгөн, И. С. Мас-лованың шүтүк номчааны, Г. С. Поляко-ваның Чайковскийн чогаалдары рояль-га ойноп күүсеткени бедик үнеледи ал-ган. Оон ыңай Медведева болгаш Суг-Ба-жы 7 чыл школазын кылдыг хөжүм ансамбли ойнаан.

Оң даразында хүн башкылар боодалга болгаш шыдыраа талазы-биле маргышпа-ан. Боодагага эш Антонов (Сарыг-Сеп ортума школазын директору) 44 сан аткаш бирги черин алган. Ийги болгаш үшкү черлерин эштер Бадарчы (Бүрө-Ал-сы өгө школа) болгаш эш Тихонрабов (Фе-

доровка 7 чыл школазы) 42 сан аткаш үлөшкөн-ер. Шыдыраа маргыдазынга 10 кижи кырышкен. Бирги черин Кыргаченко (Сарыг-Сеп), ийги черин Манзанов (Сарыг-Сеп) үшкү черин Балчып-оол (Суг-Бажы) ал-ган.

Ол хүн школар коллективтериниң шимидек номерлардан тургустунаан жү-рөн концерт болган. Даразында жюри-ниң шийтишин өзүгаар бөт-тымынгыр уран-чүдүк көрдөгөиниң тилеги болган коллективтерин болгаш оң түс-түс тил-келчилерин шаңгаан. Бирги черин Сарыг-Сеп ортума школазын, ийги черин Мед-ведева болгаш үшкү черин Суг-Бажы 7 чыл школазын түс-түс алганар.

Хол-биле уран кылгыларнык көрдөгөин база болган. Аңаа З. А. Белова, Г. Ф. Алырчкова, Е. А. Думчева оларнык кыл-гылары бедик үнеледи алганар.

Бо удаа башкылар хуну база оларнык бөт-тымынгыр уран-чүдүк көрдөгөин органиастык болгаш бедик денелге өрттө-көдө болза, илерөөн четпестериң база ай-тыр херек. Чижээ, Ильяныкын, Спашиниң 7 чыл школазын көрдөгөин шүтүк кырыш-көн-ер. Бүрө-Бай-Аастаның, Федорова-ның 7 чыл школазын, Копту-Аксиниң, Бүрө-Аксиниң өгө школазын башкы-лар коллективтери хөй нуруузуңда 1—2 номерлук көрдөгөини кырышкөн-ер. Каз-Хеминиң башкылары сөөктү уду-нуң эгелгине өлзөн чедимшиңниң келген-ер. Бүгү өөреникчилериң 90 хуузу өр-өдиге программазын шийгөдөй ап, өр-төн чыгышкыда өөредилгениң чедимшиңн бедик. Иччала-даа районда 180 өөреник-чилер багай демдегерип болуп турары четпек деп санаар журуугу. Шийтирлук дөрткү удуңда өөредилгениң хуузу оң-да бедидер дээр район школазын башкылары ам-даа күжөнишиңниңг ажыдаары чүгүлө.

С. ТАМБА.

СУД ЗАЛЫНДАН

Шынныг шиткел

Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозу-нун кешагыну Увайдай Чуктербен дээрин колхоз бөдүргөзөгөин ак-сеткилдик ажыдапайн, үргүчү арагаарга чорукка хандып турган. Ол болза, хулган чору-ту, а оң-биле кады социалист өг-бүдө-нин чурумуңа уду үггөдигилерин база кылып келген.

лиганың чорукту үргүчү үггөдигил кел-ген. Ол, бодунуң сөөктү кадым Сагаачы-ны өттөн турган, шылдаа органыңа ту-турган.

Районнуң улус суду ол херекти көргөш, хөрөөн кижилерин дорамчылал турган дөркин хулган Увайдайнын ийи чылда хосталганын казып шийткен.

С. СЕРЕН.

1952 чылдан бээр ол дөрт кижиз-биле өг-бүдө амдыралын туткан болгаш ху-

Редатор К. С. ШОЙГУ.

КОКЛЮШ

Коклюш — чыпшычак азыгы. Ол азырдан аараан кижиниң чөдүрүп, азырып, чугаалап турганын үезинде агаарже тарап үнөң чараа, дүлүк толанчалары оң өсүкүдүчүзү ол болур. Халдырылган агаарын тыгаш азы азыг кижиниң чарааы деген ойнааракты ийиле еске-даа чүдөөлөрүн асынга дээртеш угулар болышту чыпшырып алып.

Ындыг халдыры чыпшыганын соода 10—14 хонганда урут ылаңгыл дүне кургага чөдүрүп, дуулаап, чамдыкта эди ийи бээр. Ийи недель бол-ганда чөдү улам-на дымдар, урут иш-тыртанын «далын» чөдүр алаар.

Ол азыгы 6—8 недельде уадыгар. Чөдү чөртү оожумнаш шууг чиде бээр. Коклюштан аараан урутта дегдириниңнер таваржып болур, оларны өң-не айымды өлө дегдириниң болур. Коклюш уругунуң нерөвин шатырадыр, оң организмиңге еске азыраар чыпшынычыл алаар.

Уругу коклюштан камгалаар төлөдө, ону чын кижиздер болгаш шын чөмгөрөр, оң организмин дадытырар, чүге дие, кадык организм бүгү азыр-ларга уду быжып турушту болур.

Ие киши уруун чөдүрүп чоруп уруулар-биле харылаштырбайн, автобус-тар иштинге, кыюга, магазинерге болгаш хөй кижиз чыгар еске-даа чер-дерге ап чорбазын оралдаштыр ужураут.

Уруг чөдүрүп чоруп апарганда ону өмчө шийидери чугула. Коклюштан аараан уругунуң чайың-даа, кыжын-даа болунар-ла арга-биле агаарга ажаар херек. Оң чурттаар өрөөн эки агаарладып, шаланы өң өс-биле чөдүп, аштап турар. Уругну оожуму-биле чөптөп аажылар. Чөдүгү хайн берген үезинде ону бачымалдык болбас. Азыг уругуну чөдүгү хайныгаш доктааган үезинде удаа-дараазы-биле бичтел чөмгөрө эки. Аңаа бышган чижис, ногаа, кат аймаан мязыла берип турар херек. Коклюштан аараан уругуну кадык уругулардан доп-дараан тусайлаары чугула.

Тыва областың санитар-чырыдышкын бажымы.

Чаа-Хөл суурда чурттап турар Надеж-да Александровна Потема Кызыл хоорай-да, Ажычын кудумчууңуң № 160 ба-жында чурттап турар Иван Николаевич

Потемдан чарлыр дугайында херекти кө-дүрүп турар. Ук херекти Чаа-Хөл райо-ның улуз судуңа апарган.

ӨННУКТЕРНИН КИНОЛАРЫ

«ХАЯ КӨРҮН-МЕ, ОГЛУМ!» Ала-чүрттүн Улуг дайынын үезинде немеш фашист элекчилерге удуз югө-ние улустан хосталга ынакшылдык демиселин көргүскөн кинолары Югославияны «Дран-Фильм» деп киностудиясы сөөктү үеде хөй-бүлө бугуруп турар.

1945 чылда немеш фашист элекчилери оң совет шериглер югослав партизан-ары-биле кады чыла шапканын соода, Совет Эвилелиге Югославияны улус-тарын арзында найрары бижытып, културлук харылаазы улам-на калбар-ган. Совет Эвилелиге Югославияны Фе-деративиг Улус Республикасы «Югосла-вия дагларында», «Улуг болгаш бичия», «Хая көрүмө, оглум!» болгаш еске-даа солун кинолары чорудуп берген.

«Хая көрүмө, оглум!» деп кинода бо-лушкунарын кысказы-биле тайылбыр-лаарга мындак. Демир-орук канчалар-даа аажок дүргө маңап чоруп. Ында икжер-нен Невен Новак болгаш партизаннар бар. Олар немештерни албадалык күш-ажык лагеринче сүрдүрүп алгаш бар чо-рааш, вагонун шалазын тура тырткан оортан шүтү дүжүп, дайынын холуңаан алдырып алган.

Икжер Невен хөй чылдарын дургуту-нда олгу Зоранын көрбөз болгаш ону алдырып-биле Заргеб хоорайга чедип кел-лэр. Ол эрти таныштары Бобрчиликтерин бажыныга келгирге оон идики левия солуп бээр. Немеш шеригтерде ажылал турар Бобрчиликтерин олгу челип келер. Ол болу дайын мурунда Невен-биле таныш бол-ган оң чоңо эжи турган. Невен мында деп Добрын билди каан дорандан немеш-терин полиция черинге дамылар. Новак-ты немештер үргүчү-ле иштеп сүрүп, тууду аларын оралдаштып, бүгү хоорайга шпю-нарны тургускан.

жи болуп алгаш, олгунуң турар черинче кире берген, Зоран биле дөңдөп чорурун дүртүргүр. Оң соода Неван олгун тур-гунанын алып. Фашист кижизилеге Зоранын аажы-чаны, үзел-бодалы канчалар-даа аажок өскөрлөгөн. Ону олар еске напша-ларын, партизаннары база ол ышкаш ком-мунистерни көөр көнүчүк кылдыр кижиз-илди турганар. Арыг иштинде фашист-терге удуз демисежин турар партизаннар же Невен олгу Зоран-биле дөңдөп чору-рунга белен. Иччала-даа хоорайдан үнүп чорупу берге, чүге дээрге немештер хүн-нүң-не ийи-чангыстап улустарын тууду хоругдап турар аларган.

Зоран адазы Невени партизан кижиз дээрзин билгеш: «Сээн-биле кады чорбас мен» — деп аңаа чугаалаар. Невен Новак олгу-биле чаа таныжы алган өңүктөрүнн дугайында арыгже дөңдөп чоруптар. Сөөлүнде барып оларын немеш танымыл көрүп каар болгаш Новак-ты аңаа аар балыглартар. Оларны фашист-тер сүрүп эгелээр. Новак олгунуң келер үезде аск-кежиктиг чурттапкан болгаш, хол боозу биле фашистерни боолашшаан Зораның «Хая көрүмөй» маңа, оглум» — деп дужаар. Зоран арыг иштинче кире бергиче чедир Новак немештерни доктаа-дыр.

«Хая көрүмө, оглум!» деп югослав ки-но мынчаар доостур. Бо кинода база-ла коммунистерниң боттарынын улузуңуң аске-жине дээр маадырлар демиселин көр-гүтүп турар.

О. Хүлер-оол. «БӨРҮЛЕР» Кореланы күрүне кино студиязын 1956 чылда бүдүрүп чүдүргөн «Бөрүлер» деп уран-чечем кино-чүрүкү Хан Сер Ян-нын оң-биле атташ тоожуун өзүгаар кылган. Орус дылде Москвазын М. Горь-кий аттыг кино студиясы очуздурган. Ол кинода областың кино театрларында, клуб-тарында көртүрүп эгелээң. Бо кинода корей не (ролонда артист Ким Сен Ен), оң бичия олгу Су Гириниң (артист Ан Да Мен) хуу-салымнык бол-гаш япон элекчилерге удуз демиселин

көргүскөн болгаш америк «миссионерлер-нин» (чүдүвестерин арамыңа шажын пропагандазын чорутуңуң дээр тургускан кижиз) камгалакчылар бис деп чалдынып алгаш, чоңуу араатанымы-биле дарлап турган өзүлүк бөрүлүк арын сойгалап илереди турар. Бо болушкуну Кореяга 30 чылдар үезинде болуп турар. Америк «миссионер» Ственсонун бажымында корей не чалчалап ажылал. Су Гирин эки кижизилди өстүрер, эртем билгеге өөредип алып дээр бугу күжүн салып ту-рар. Су Гириниң ажылың незини америк миссионерин бажымында хүн-дүн, амыр дыш чөк ажылал турары көрүчүлөргө көзүңгөн.

Су Гириниң амыр дыш чөк ажылал турарын билди, дузаларын кызар. Ич-чала-даа өң нези: — Бистиң чоргаларымыз, кара ажил кылбас ужурул сен — дээр чөпшөөрөөс. Су Гир арыг агаарга эш-өрү-биле кады хөглөп ойнаарыңа ынак.

Бир-ле катап ойнап чораш чаныр ара, ойнаар бөмбүк тып алып. Бөмбүк тып ал-ганын незинге доранд чугаалаар. Иези америк «миссионерин» кадайыңга олгу бөмбүк тып экектелгени дынапкан. Америк дарлаакчыны кадайы олгуну бөмбүк деп танып каан, иччала-даа, аларында чүдө-сиктешиң. Су Гирге ону шуут ал аларын чөпшөөрээр.

Су Гириниң школага өөренирин чөпшө-рээрин америк миссионерден Сунуң нези чөдө-жаа катап дилээң, азал-ла турар, а херек кырында чөпшөөрөөс. Су Гир школага өөреним тургаш-ла незиниң болгаш амыр Ли Дон Генниң дузалымчы-зы-биле номчуп, санаа турар кылдыр өөр-өни алып.

Оон авазы олгун школага өөредирин «миссионерде» база катап дилээрге чөп-шөөрээр. Ол болза, ите болгаш олгунга, оолду өңүктөргө өөрүнөч болган. Су Гирге белек кылдыр кырган Цой богины-лар бэр. Ие олгун школага чорупуңа белектер, эки келгиреш, биле кады ман-дып каш чоруй бар. Ол арзында — Су Гир кудумчуга бөмбүк-биле ойнап турар, америк «миссионерин» олгу Симу бө-

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕСИ: Кызыл, Шетиякин кудумчуу, бажы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторунуң 3